

Frösåkers Hembygdsförening

MEDLEMSBLAD

Hösten 1996

ÖSTHAMMAR

Det här bladet kommer till Dig som är medlem i Frösåkers hembygdsförening. Vi vill se det som en förbindelsekanal mellan styrelsen och de övriga medlemmarna. Vi hoppas Du ska uppskatta att läsa om vad föreningen gör. Om vi kan fortsätta att ge ut bladet tänker vi presentera de hus vi äger och kanske också en del av museiföremålen. Säkert är det många som inte känner till hur mycket av oskattbart värde som finns däruppe på hembygdsgården.

Nu när vintern sveper in oss i sitt mörker kan vi med glädje erinra oss vad som skedde under den ljusa årstiden. Det var stor aktivitet både på hembygdsgården och vid torpet i Marka. Vi skriver om det, liksom om vad som händer under vinterhalvåret.

Välkommen att ta del av vårt lilla blad!

HÖST, VINTER OCH VÅR I HEMBYGDSFÖRENINGEN.

När sommaren är slut, och turister och ortsbor inte längre kommer till hembygdsgården för att titta på samlingarna, tilltar istället aktiviteten i Löflingska gården. Varannan onsdag samlas en grupp damer för att sy och tillverka saker för de lotterier och tombolor som föreningen säljer under året. Höst- och vårmarknaderna och skyltsöndagen säljs alltid lotter till en tombola, och då behövs det vinster. Det finns plats för fler vid syjuntorna! Tag kontakt med Ruth eller Svea eller någon annan i styrelsen för att få veta vilka Onsdagar som gäller.

Det skulle behövas några manliga slöjdare också för underhåll och reparation av samlingarna. Den som är händig med hammare, sandpapper eller pensel och skulle vilja ge lite tid åt hembygdsgården kan ta kontakt med Birger Karredal, tel. 105 29, eller någon i styrelsen.

Vissa år har föreningen haft en gammaldags julfest i januari. Eventuellt blir det en sådan 1997 också. Håll utkik i Annonsbladet!

När så småningom vintern är förbi och snön smält, behövs det vårstädning på hembygdsgårdens tomt. Då finns det plats för många arbetsvilliga armar. Men innan dess har vi haft årsmöte, och förhoppningsvis ska ett nytt medlemsblad ha kommit ut.

I.W.

Varje sommar när tidpunkten för stadsvandring närmar sig, känner jag mig stressad, tom i huvudet och ängslas över, om jag skall lyckas ge en godtagbar bild av det gamla Östhammar. Men när vi samlats i rådhuset och det inte finns någon reträttväg, då är det som glädjen och lusten att få berätta om vår stad återvänder. Särskilt roligt blir det när det kommer frågor om staden även om jag inte alltid kan besvara dem.

Ibland tänker jag med ett visst mått av avund på Öregrund. Tänk om man hade en del av deras gamla husbestånd att få visa upp. Här är så mycket av det gamla Östhammar rivet. Det kan vara svårt att ge en bild av hur det såg ut och fungerade förr. I höst har jag funderat över om man kanske kunde förnya stadsvandringarna berätta om t.ex. stadsplanen, strandlinjens förändring genom tiderna, mm. Men allra viktigast tror jag är att få nya medhjälpare på vandringarna. Förnyelse och förnyring behövs.

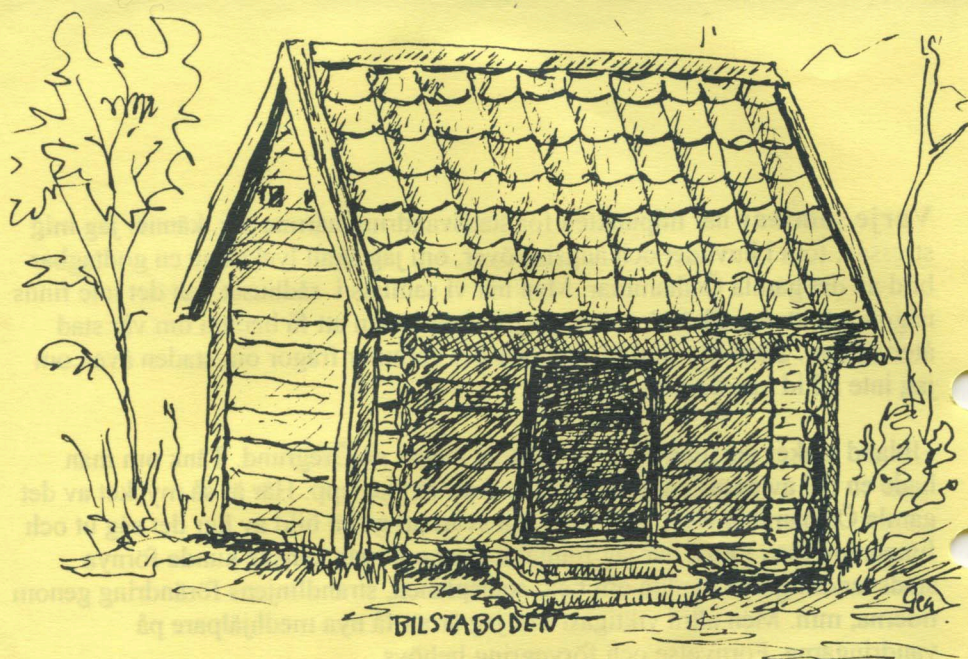
Till sist måste jag få tala om vad jag tycker är absoluta höjdpunkten på stadsvandringarna. Det är när man närmar sig toppen av "epidemibacken" och skymtar museibygnaderna, ser Svea, Ruth eller Birgitta räkna in "skaran" för att veta om kaffet räcker och om fler av de goda hembakta bullarna måste tinas. Att sedan efter att ha vilat benen vid kaffebordet få följa Ingrid Schram till huvudmuseet och höra henne engagerat och fascinerande berätta om olika föremål, det är något att minnas.

Då känner jag att dessa torsdagskvällar är något, vi i vår hembygdsförening, kan glädjas över.

A-M L

Bilstaboden

Insaltnings- och matbod från 1600-talet

Bilstaboden, den minsta av byggnaderna i hembygdsparken, i Östhammar, härrör från Tånga gård, i Upplands Ekeby. Sitt namn har den fått på grund av att den skänkts till Frösåkers hembygdsförening av fabrikören Gustav Adolf Jansson, mera känd under namnet "Bilsta-Jansson".

Den lilla knuttimrade boden är från 1600-talet och har använts som insaltnings- och matbod. Den räddades från förgängelsen av fabrikör Jansson, som 1954 såg till att den införlivades med hembygdsföreningens samlingar.

Brostenarna kommer från Gustav Janssons föräldrahem i Uppskedika, och det sinnrika dörrlåset har skänkts av Carl Zetterqvist i Gammelbyn, Östhammar.

Gläntar man på dörren till det oansenliga huset, möts man av en mängd märkliga föremål som vittnar om Östhammars tidiga teknik- och industrihistoria. Mitt på golvet tronar en fullt funktionsduglig tändkulemotor för fotogendrift, en av de ytterst få bevarade av den båtmotor på 3 hkr. som konstruerades, och i varje detalj tillverkades vid Bilsta-verkstaden under ledning av Gustav Adolf Jansson. Här finns en rad exemplar av de utsökta trämodeller av maskindelar som var nödvändiga för tillverkningen av gjutformar till motordel-arna. Svarv, hyvelbänk och verktyg från Bilsta-Janssons far, vagnsmakare Johan Jansson i Uppskedika, finns att beskåda, liksom den första tidsstämpnings-maskinen som till förargelse för en del, installerades vid Bilstaverkstäderna.

Bilstabodens inventarier, bl. a. en symaskin, konstruerad och byggd i Björsta, ger en föreställning om den stora yrkesskicklighet och uppfinningsriktighet, förenad med företaganda, som fanns i Östhammar för hundratalet år sedan långt ifrån storstädernas tekniska framsteg. Skapandet av enkla och funktionssäkra båtmotorer revolutionerade fisket. Det fanns ett behov, och fabriker Jansson konstruerade och tillverkade. Liknande motorer framställdes på flera platser längs kusten, mest känd i Roslagen blev Pythagoras i Norrtälje, men också på Singö och i Hallstavik lär det ha tillverkats båtmotorer.

Ett besök i Bilstaboden under sakkunnig ledning är som att träda in i en svunnen tid, i Östhammar. En tid som ändå inte är så avlägsen att det inte finns de som kan berätta om den.

Marka Båtsmanstorp.

Markatorpet är beläget strax söder om Marka by. Torpet donerades i början av 1930-talet av baron Beck-Friis, Bernhard Mattsson m.fl. delägare, till Frösåkers hembygdsförening. Marken där torpet står skänktes 1976, av Karin Samuelsson, Anton Häggrot och Alice Pettersson.

Markatorpet var bostad till en båtsman ur Norra Roslags 4de kompani, Värblingsö-Marka. Torpet är troligen byggt på 1700-talet, då endast som en liten stuga, på ca. 20 kvm. I början av 1800-talet byggdes torpet ut med förstuga och kammare, som det ser ut än idag. Även uthus byggdes så att båtsmannen kunde ha 2-3 kor, gris och höns. Soldaten hade också rätt till 1/2 tunnland åker och äng, samt mulbete åt korna. Lönen för soldaten var uppdelat på Stådsel 1-8 Riksdaler, Laga 6-66 R.dr, Lön högst 10 R.dr årligen, samt ett sk. Hemkall. Det bestod av råg, korn och havre, någon tunna potatis, 2-3 lass hö, lika mycket halm, samt matvaror som fläsk och kött. Ibland kunde det bli extra förplägnad till jul. På detta skulle båtsmannen försörja fru och ofta 9-10 barn. Soldathustruns lott var att fostra barnen, sköta om djuren och allt dagligt arbete, när soldaten var på exercis eller ute i kriget.

Båtsmannen på Värblingsö-Marka, med rotenummer 100, fick sig tilldelat soldatnamnet Öberg. Ett 20-tal båtsmän har avlöst varandra fram till roteringens upphörande, 1897. Den siste båtsmannen Öberg hette egentligen Erik Jansson, soldat mellan 1871 och 1897. Öberg avled 1929. Han och hans barn fick bo kvar i torpet så länge dom levde.

Sommaren 1996 har torpet rustats upp. Det har skett med hjälp av bidrag från Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnden och Östhammars kommun. En handfull kunniga medlemmar, en ALU- arbetare och ett par vasstakläggare, har under Conny Wahlgrens ledning utfört den pietetsfulla renoveringen.

Invändigt har nya bjälklag, ny isolering och nytt golv lagts in. Väggar har klätts med skivor och fått bröstpanel av pärlspont. Ovanför panelen sitter nu en stänktapet i blått och snickerierna är också målade i blått. Spisen, tillverkad i Harg på 1800- talet, har murats om och golvet framför har belagts med tegel. Elledningarna har bytts ut.

Utvändigt har mycket utförts under sommar och höst. Stugans tak har belagts med nya brädor, oljeboard och enkupigt lertegel. Skorstenen är ommurad och plåtbeslagen. Nya tjärade vindskivor sitter nu på samtliga hus. Matkällaren har fått nytt tak. Lilla boden är rustad och taket tjärat. På den 13 m långa ladugården har nytt vasstak lagts. Samtliga hus har rödfärgats. Stugans ytterdörr är lagad och blåmålad. Dränering har lagts runt stugan.

Aspdungarna runt byggnaderna har huggits ur. Vägen dit har förbättrats.

Hyresgäst sedan 70-talet är Johan Melin från Östhammar.

Frösåkers hembygdsförening har många medlemmar , men det finns plats för ännu fler. Det är billigt att vara med - nästan skamligt billigt tycker många. För 1997 är medlemsavgiften 30 kr.

Om Du ännu inte är medlem men vill vara med och bevara den gamla bygden och stadskulturen, så kom med ! Sätt in 30 kr på postgiro 491 86 29 - 9 eller kontakta kassören Mary Johansson.

Bliv vän med hembygden , bliv vän med dina rötter!

I. W.

Styrelse 1996

Ingrid Wertelius, ordf.	210 66
Berit Mattsson, v. ordf.	212 94
Anne-Marie Lövstrand, sekr.	105 33
Mary Johansson, kassör	214 50
Göran Andersson	104 07
Märta Forsberg	107 63
Ruth Lindell	215 37
Ingrid Schram	100 18
Erik Strand	104 82
Birgitta Ström	100 54
Conny Wahlgren	215 18
Kersti Eriksson, ers.	122 76
Svea Naeslund, ers.	217 20
Margit Sigurdsson, ers.	103 13

Redaktionskommitte´:

Göran Andersson

Ann-Marie Lövstrand

Birgitta Ström

Ingrid Wertelius

Vinjetten på bladets framsida har ritats av Rolf Lilja, Tyresö.